

Τη γλώσσα μου έδωσαν την ελληνική....

Η 9η Φεβρουαρίου, ημέρα μνήμης του εθνικού ποιητή Διονύσιου Σολωμού, έχει καθιερωθεί ως Παγκόσμια Ημέρα Ελληνικής Γλώσσας. Η γλώσσα είναι συνυφασμένη με την έκφραση του ανθρώπου, λειτουργία καθ' εαυτήν σπουδαία στην ύπαρξή του, καθώς εξυπηρετεί την επικοινωνία μεταξύ των ανθρώπων. Ωστόσο παρά την ύπαρξη και άλλων εκφραστικών τρόπων, η γλώσσα υπερέχει από αυτούς, καθώς έχει το προνόμιο να εκφράζει τις επιτεύξεις της διάνοιας του ανθρώπου, απειροδύναμης στη δράση της προς γνώση του κόσμου και προς διεύθυνση της συμπεριφοράς του ανθρώπου και άρα προς συντήρηση της ζωής του. Η γλώσσα είναι κατ' εξοχήν πρόσφορη προς επικοινωνία μεταξύ των ανθρώπων, άρα και προς σύμπληξη και λειτουργία της κοινωνίας, απαραίτητης για τη συντήρηση της ζωής και την υπαρξιακή προαγωγή του ανθρώπου, καθώς και για τη δημιουργία, την ανάπτυξη και τη συντήρηση του πολιτισμού. Οι άλλοι εκφραστικοί τρόποι συμβάλλουν επικουρικά είτε συμπληρωματικά στην ύπαρξη του ανθρώπου, στον εμπλουτισμό της κοινωνίας και στην ανάπτυξη του πολιτισμού.

Κάθε γλώσσα αποτελεί αντικατοπτρισμό της νοοτροπίας και του ήθους των ανθρώπων του οικείου λαού, αλλά και στοιχείο έκδηλο της διαφοροποιητικής ιδιοσυστασίας του από τους «ξένους» λαούς. Είναι όμως και παιδαγωγός των ανθρώπων κάθε λαού η εθνική του γλώσσα, καθώς με την εκμάθηση και χρήση της η κάθε γενεά του εμβαπτίζεται κάπως στον πολιτισμό, τον δημιουργημένο και κληροδοτημένο από τις προηγούμενες γενεές. Αποτελεί άρα για κάθε λαό η γλώσσα του κύριο πνευματικό αγαθό. Και είναι πρώτιστο καθήκον των πνευματικών ανθρωπών, ως υπεύθυνων για τη διαφύλαξη του εθνικού αυτού πλούτου η αδιάλειπτη μέριμνα προς ανεπιτήδευτη καλλιέργεια, με ορθή χρήση των λέξεων και άψογη τήρηση των κανόνων της γραμματικής και του συντακτικού, που αποτελούν τη φιλοσοφική νομοθεσία της γλώσσας. Και αυτό ισχύει κατ' εξοχήν, όταν πρόκειται για την υπό διάπλαση πάλι στην εποχή μας ελληνική γλώσσα, την δίκαια υμνημένη στην αρχαία μορφή της από τον Gibbon, ως «μουσικώτατη και

γονιμώτατη γλώσσα...» και από τον Παλαμά με στίχους του ποιήματος «Ασκραίος»:
«τα λόγια της ευφραίνουν / των αηδονιών τα ονείρατα και των περιστεριών / και
τους αλαφροϊσκιωτους μαγεύουν». Εξάλλου, την ευλαβική φροντίδα για τη γλώσσα
παραγγέλλει ο Διονύσιος Σολωμός, ο εμπνευσμένος αυτός αλαφροϊσκιωτος, με τη
δήλωσή του «Μήγαρις έχω άλλο στο νου, πάρεξ ελευθερία και γλώσσα;» (Διάλογος).

Η γλώσσα για κάθε έθνος αποτελεί μια από τις δραστηριότητες που
σφραγίζουν την ιστορία του όχι ως απλός χώρος έκφρασης, αλλά ιδιότητα
συνυφασμένη πλήρως με την ίδια την ιστορική του συνέχεια. Αν το έθνος το
συνιστά η συνείδηση της κοινής καταγωγής και της κοινής ιστορικής μοίρας, το
ομόγλωσσο, όπως το ονόμασε ο Ηρόδοτος, είναι η έναρθη ενσάρκωση της κοινής
παρουσίας και συνέχειας. Η γλώσσα αποτελεί υλική έκφανση του πολιτισμού, και
αυτά τα δύο συνιστούν δυναμικές οντότητες που εξελίσσονται αέναα με λίγες
κορυφαίες αποκρυσταλλώσεις που ακτινοβολούν λόγω της ανώτερης πνευματικής
και αισθητικής ποιότητας μέσω της διατύπωσης υψηλών διανοημάτων, δηλαδή
αποχρώσεων με αυστηρή ακριβολογία και αισθητική ποιότητα. Αυτή επιτυγχάνεται
κυρίως με τον λεξιλογικό πλούτο που διαθέτει η ελληνική γλώσσα και που
επιτρέπει στους φυσικούς ομιλητές της να εκφράζουν τις βαθύτερες σκέψεις και τα
συναίσθημα με όλες τις δυνατές σημασιολογικές αποχρώσεις και τη μεγαλύτερη
ακρίβεια. Με τον τρόπο αυτό πραγματώνονται τα λόγια του ποιητή:

Απ' ό,τι κάλλη έχει άνθρωπος, τα λόγια έχουν τη χάρη
να κάμουσι κάθε καρδιά παρηγοριά να πάρει·
κι οπού κατέχει να μιλεί με γνώση και με τρόπο,
κάνει και κλαίσι και γελούν τα μάτια των αθρώπω.

(Ερωτόκριτος, Α', 887-890)

Τα βασικά χαρακτηριστικά που διαθέτει η ελληνική γλώσσα είναι η απεραντοσύνη
καθώς με τη γλώσσα εκφράζεται το άτομο, ένας λαός, όλος ο κόσμος, η
πολυμορφία εφόσον ανταποκρίνεται στις κοινωνικές περιστάσεις της ανθρώπινης
επικοινωνίας, η παντοδυναμία καθώς η χρήση της αποτελεί δύναμη
διαφοροποιητική από τα ζώα, αλλά και αδυναμία του ανθρώπου όταν αγνοεί τη

σωστή της χρήση. Έτσι η γλώσσα συμβάλλει στην πνευματική ανάπτυξη του ελληνικού λαού καθώς διαφυλάσσει και μεταλαμπαδεύει την αποκτημένη γνώση στις επερχόμενες γενιές , αποτελεί το βασικό μέσο διάδοσης πληροφοριών και γνώσεων, αλλά και όργανο παιδαγωγικής επίδρασης, καθώς μπορεί να διδάσκει, να συμβουλεύει και να παρηγορεί, ενώ ταυτόχρονα συμβάλλει στην κατανόηση και εσωτερίκευση του κόσμου από τον άνθρωπο. Παράλληλα η ελληνική γλώσσα ανά τους αιώνες αποτέλεσε φορέα της μακραίωνης πολιτιστικής μας κληρονομιάς, στοιχείο που συνέβαλε στη διατήρηση της εθνικής συνείδησης και συνοχής στα χρόνια της τουρκοκρατίας.

Είναι πασίγνωστο πως διαθέτουμε μια από τις πλουσιότερες γλώσσες του κόσμου, που οι ρίζες της ξεκινούν από τα ινδοευρωπαϊκά και προελληνικά ιδιώματα· κι όχι μόνο πανάρχαιη και πάμπλουτη, αλλά και πανέμορφη, «πολλά αρμονική και ποιητική». Τα γραπτά τεκμήρια μετά την αποκρυπτογράφηση της Γραμμικής Β από τους J. Chadwick και M. Ventris ανάγονται χρονικά περίπου στο 1500 π.Χ., δηλαδή αποδεδειγμένα η ελληνική γλώσσα ομιλείται σε αυτή τη γεωγραφική περιοχή τουλάχιστον 3.500 χρόνια. Στο διάστημα αυτό λόγω στρατηγικής γεωγραφικής θέσης δέχτηκε επιδράσεις από πολλούς λαούς, φίλους και εχθρούς, που σύναψαν με τους Έλληνες εμπορικές σχέσεις ή ήρθαν στην Ελλάδα ως κατακτητές. Ωστόσο η δυναμική της γλώσσας αποτέλεσε πρόσκομμα σε όσους ήθελαν να την αλλοιώσουν και να την εξαφανίσουν. Παρόλο που υπήρχαν τοπικές διάλεκτοι ήδη από την αρχαιότητα, ιωνική, δωρική, αιολική, αρκαδοκυπριακή, καμιά από αυτές δεν επικράτησε πλήρως της άλλης, αλλά αντίθετα συνυπήρξαν σε μια σχέση αλληλεπίδρασης και μάλιστα κάποιες από αυτές αναδείχθηκαν σε λογοτεχνικές διαλέκτους, σεβαστές ακόμη και από αυτούς που δεν προέρχονταν από τη συγκεκριμένη γλωσσική κοινότητα. Έτσι στις διάφορες διαλέκτους της αρχαίας ελληνικής καλλιουργήθηκε ο γραπτός λόγος, πεζός και ποιητικός, με τα θεμελιώδη ιστορικά, φιλοσοφικά και ρητορικά κείμενα καθώς και η επική, λυρική και δραματική ποίηση. Η μεγαλύτερη ωστόσο συμβολή της ελληνικής γλώσσας αποτέλεσε η ικανότητά της να επενδύσει γλωσσικά

αφηρημένες έννοιες, έννοιες δηλαδή που δεν υπάρχουν στην αντικειμενική πραγματικότητα, στον κόσμο που μας περιβάλλει, αλλά βρίσκονται *en nō*, θεμελιώνοντας με τον τρόπο αυτό την ορολογία στη φιλοσοφία και την επιστήμη. Στη συνέχεια με τις κατακτήσεις του Μεγάλου Αλεξάνδρου προέκυψε η ελληνιστική κοινή από την αττική διάλεκτο με κάποιες απλοποιήσεις, ώστε να είναι προσιτή στους κατακτημένους λαούς· έτσι ο μέγας στρατηλάτης έφερε την ελληνική λαλιά στα πέρατα του τότε γνωστού κόσμου, «ως τη Βακτριανή κι ως τους Ινδούς», σύμφωνα με τον ωραίο καθαφικό στίχο. Η Κοινή αποτέλεσε την πρώτη κοινή διάλεκτο των Ελλήνων ακόμη και στη βυζαντινή περίοδο και προπομπό της δημοτικής, αλλά και για τον Δυτικό πολιτισμό αποτέλεσε την *lingua franca* στην περιοχή της Μεσογείου. Ήταν επίσης η γλώσσα στην οποία γράφτηκαν τα Ευαγγέλια καθώς και η γλώσσα που χρησιμοποιήθηκε για την διδασκαλία και εξάπλωση του Χριστιανισμού στα πρώτα χρόνια μετά Χριστόν. Η Κοινή ήταν επίσης ανεπίσημα πρώτη ή δεύτερη γλώσσα στη Ρωμαϊκή αυτοκρατορία και ενώ στη Δύση σταδιακά εκτοπίστηκε από τα μεσαιωνικά λατινικά στην Ανατολή παρέμεινε για αιώνες η καθομιλουμένη. Ωστόσο την πορεία της ελληνικής γλώσσας χάραξε μια για πάντα ο Σολωμός, του οποίου τη μνήμη τιμούμε σήμερα, ένας ποιητής που δεν ήξερε ελληνικά, αλλά κατόρθωσε «με καιρό και με κόπο» να αναγάγει την ελληνική σε ύψιστο γλωσσικό όργανο συγχωνεύοντας μέσα στο έργο του τη μακραίωνη παράδοση, λόγια και λαϊκή.

Αν ισχύει το αξίωμα του Wittgenstein ότι «τα όρια της γλώσσας μας είναι και τα όρια του πολιτισμού μας», δηλαδή τόσα μόνο γνωρίζουμε όσα μπορούμε να εκφράσουμε γλωσσικά, τότε η ελληνική γλώσσα με τον πλούτο και την πολυμορφία που διαθέτει αναδεικνύει μια ευρεία πολιτισμική διάσταση σε επίπεδο οικουμενικό και διαχρονικό. Κι ο Σεφέρης διατείνεται «Ο Θεός μάς χάρισε μια γλώσσα ζωντανή, εύρωστη, πεισματάρη και χαριτωμένη, που αντέχει ακόμη, μολονότι έχουμε εξαπολύσει όλα τα θεριά για να τη φάνε· έφαγαν όσο μπόρεσαν, αλλά απομένει μαγιά» (Δοκιμές Β, σ.173). Τα θεριά αυτά αποτελούν η ξενομανία, ο μιμητισμός, η ραστώνη, η ευκολία που προσφέρει η εικόνα και η απαιδευσία που

κατατρώχουν την ελληνική γλώσσα και συνεπώς την ελληνική παιδεία. Ωστόσο ο νομπελίστας ποιητής εκφράζει την αισιοδοξία ότι η ελληνική γλώσσα, ως συνεκτικό στοιχείο του ελληνισμού μπορεί να διατηρηθεί και να εμπλουτιστεί με τη σωστή παιδεία της νέας γενιάς, ως συνεχιστών μιας μεγάλης κληρονομιάς. Τέλος δεν πρέπει να μας διαφεύγει ότι όπως η ελευθερία, έτσι και η γλώσσα δεν είναι αγαθό που μας το χαρίζουν, αλλά κερδίζεται, κατακτάται με αγάπη και με αγώνες, με σπουδή και καλλιέργεια. Κι όσο περισσότερο την μελετά κανείς και την προσεγγίζει, τόσο πλουσιότερη ανταμοιβή απολαμβάνει, προπάντων την «ανδρεία ηδονή» να εκφράζει σωστά αυτό που θέλει να πει και να σκέφτεται σωστά αυτό που θέλει να εκφράσει, επιβεβαιώνοντας τη θέση του Πλάτωνα «λόγος και διάνοια ταυτόν».

Βιβλιογραφία

- Δεσποτόπουλος Κ., *Φιλοσοφία και θεωρία του πολιτισμού*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 2001
- Πλωρίτης Μ., *Τέχνη, γλώσσα και εξουσία*, εκδ. Καστανιώτης, Αθήνα 1992
- Ιστορία της Ελληνικής Γλώσσας*, Συλλογικό, (επιμ. Κοπιδάκης Μ.Ζ.), εκδ. ΕΛΙΑ, Αθήνα 1999
- Σεφέρης Γ., «Η γλώσσα στην ποίησή μας», *Δοκίμες*, τμ.Β, σσ. 162-189, εκδ. Ίκαρος, Αθήνα 1992

